

Effectief verzilveren

Jan Willem van de Maat

Iedereen is er inmiddels van overtuigd: de vergrijzing biedt ook kansen. Wel moeten we dan daadwerkelijk het groeiende human capital van vitale senioren aanspreken, benutten en waarderen. Organisaties en sociale professionals die met oudere vrijwilligers werken, merken echter dat het niet eenvoudig is om senioren te vinden en te binden. Dat geldt zeker voor de jongere generaties. Welke methoden kun je toepassen om maatschappelijke inzet van vitale senioren te stimuleren en hoe effectief zijn deze?

VERKENNING

Het afgelopen jaar heeft MOVISIE, in het kader van het vijfjarige project Effectieve interventies (zie kader), een verkennend onderzoek uitgevoerd naar methoden die in de sociale sector toegepast worden om de maatschappelijke inzet van vitale senioren te stimuleren (Van de Maat & Van der Zwet 2009). Tijdens de zoektocht is de volgende definitie gebruikt van een methode: 'een systematische manier van handelen om een doel te bereiken'. Verder moesten de methoden beschreven en onderbouwd zijn, minstens twee jaar in gebruik zijn en door meer dan één instelling worden toegepast.

Tijdens de verkenning bleek dat methoden die maatschappelijke inzet van senioren stimuleren, meestal gericht zijn op preventie (van ziekte, eenzaamheid en afhankelijkheid) of op het aanspreken en benutten van het 'menselijk kapitaal'. Bij deze laatste benadering is vaak het uitgangspunt dat niet alleen de samenleving bij de inzet is gebaat, maar ook ouderen zelf. Zij

kunnen immers erkenning en waardering ontleen aan hun maatschappelijke rol. Omdat onze opdracht gericht was op de wijze waarop het menselijk kapitaal van vitale senioren wordt benut, zijn enkele meer preventieve methoden, zoals Activerend huisbezoek, afgevallen.

EFFECTIEVE INTERVENTIES

Welke methoden zijn er in de sociale sector en hoe effectief zijn ze? Deze vraag beantwoordt MOVISIE in het vijfjarige project Effectieve interventies. Dit gebeurt in samenwerking met gerenommeerde wetenschappers en deskundigen uit de praktijk. Het project maakt onderdeel uit van het VWS-programma 'Beter in meedoen' dat gericht is op vernieuwing en kwaliteitsverbetering van de Wet maatschappelijke ondersteuning.

VOORBEREIDEN, WERVEN EN BEGELEIDEN

Uiteindelijk hebben we 22 methoden gevonden die we vervolgens in drie categorieën hebben ingedeeld. De eerste categorie betreft methoden om mensen te helpen met het *voorbereiden* op een nieuwe levensfase, waarin maatschappelijke inzet tot één van de mogelijkheden behoort. De tweede groep methoden is gericht op het *werven en bemiddelen* van senioren voor maatschappelijke inzet. De laatste categorie bevat methoden die ouderen *ondersteunen* en *begeleiden* bij het uitvoeren van maatschappelijke inzet.

Meer dan de helft van de methoden viel in de eerste categorie. Deze interventies, veelal cursussen, richten zich in de meeste gevallen op zelfreflectie en zelfsturing. Deelnemers worden begeleid bij het stellen van vragen als: Waar ben ik goed in? Hoe staat mijn leven er nu voor? Wat wil en kan ik nog de komende jaren? En hoe kan ik dat bewerkstelligen? Voorbeelden zijn de cursus Pensioen in zicht (o.a. Stavoor), de Zelfreflector Ouderen (Medina) en Workshop inspirerend toekomstbeeld (SVLA).

In de tweede categorie vonden de onderzoekers minder methoden. Deze methoden zijn wel redelijk goed doorontwikkeld. Een sprekend voorbeeld is de methode Senioren voor ... uw gemeente. Met behulp van deze aanpak nodigt de gemeente al haar 63-jarigen uit voor een bijeenkomst in het gemeentehuis. Het doel is om op speelse wijze gepensioneerden te 'matchen' met organisaties die vrijwilligers zoeken.

In de laatste categorie, ondersteunen en begeleiden, troffen we slechts twee methodische aanpakken en een handreiking aan. Alle zijn gericht op het ondersteunen en begeleiden van senioren bij het opzetten van (burger-) initiatieven.

OOG HEBBEN VOOR DIVERSITEIT

Het relatief grote aantal methoden dat zich richt

op zelfreflectie en zelfsturing, ligt in lijn met de nadruk op empowerment en zelfredzaamheid in de sociale sector. De vraag is echter wel hoe goed iedereen in staat is om met behulp van zelfreflectie zijn eigen leven (bij) te sturen. Uit de evaluatie van één van de methoden (Individuele coaching) kwam bijvoorbeeld naar voren dat zelfreflectie ter bevordering van zelfsturing niet altijd goed aansluit bij de capaciteiten van de deelnemers. Dit leidde tot een interessante bevinding. De meeste aangetroffen methoden zijn namelijk gericht op een groep hoogopgeleide, zelfbewuste en assertieve burgers, terwijl lang niet alle senioren, hoe vitaal ook, tot deze groep behoren. Doordat de doelgroep van methoden vaak niet specifiek is geformuleerd dan '55-plussers', komt dit echter niet aan het licht. Ontwikkelaars van methoden zouden dus meer oog moeten hebben voor de grote diversiteit onder senioren. Doelgroepen zouden specifiek benoemd moeten worden op basis van opleidingsniveau, geslacht, generatie of culturele afkomst. Precies omschreven doelen en doelgroepen maken het bovendien eenvoudiger om uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit (Fokkema & Van Tilburg 2006).

WEINIG BEKEND OVER EFFECTIVITEIT

Over de effectiviteit van de meeste methoden is helaas weinig bekend. Enkele aanpakken zijn geëvalueerd door de GG&GD en het Trimbos instituut. En slechts één is onderzocht door middel van een wetenschappelijk *randomized control trial* (wat onderzoekers zien als de onderzoeksvorm voor het vinden van bewijs voor effectiviteit). Dit is overigens niet specifiek voor de gevonden methoden in deze verkenning. In het algemeen geldt dat in de sociale sector nog nauwelijks sprake is van een onderzoekstraditie naar werkzaamheid.

Onderdeel van de verkenning was een expertmeeting waarvoor zowel sociale professionals, beleidsmedewerkers en onderzoekers zijn uitgenodigd. Tijdens de bijeenkomst vulden de deskundigen de conceptlijst met methoden aan en werd onder meer gediscussieerd over het meten van effectiviteit. Een aantal aanwezige deskundigen adviseerde om bij het bestuderen van effectiviteit van interventies niet alle pijlen te richten op methoden. Zo vroegen zij zich af of je je niet ook moet richten op het verzamelen van kennis over werkzame elementen, waarmee je voor iedere lokale context interventies op maat kunt maken. Verder wezen ze op het belang van de juiste randvoorwaarden en het belang van gedreven projectleiders ('kartrekkers') bij het behalen van succes: 'niet al het succes is te vangen in methoden en handleidingen'.

KWALITATIEF ONDERZOEK

Het project Effectieve interventies onderkent dat het niet alleen de methoden zijn die effect sorteren. In het onderzoeksprogramma 'Inzicht in sociale interventies' van Effectieve interventies is op een groot aantal thema's ruimte voor onderzoek naar werkzame elementen. Daarom heeft MOVISIE recent aan Kees Penninx gevraagd een kwalitatief onderzoek uit te voeren op het onderwerp van deze verkenning. Hij is aan de hand van literatuurstudie en interviews met deelnemers aan drie succesvolle praktijkvoorbeelden, op zoek gegaan naar motieven van vitale senioren om zich maatschappelijk in te zetten. Op basis van een nieuwe indeling naar vier motivatietypen formuleert hij een twintigtal concrete aanbevelingen voor het werven en behouden van senioren voor verschillende vormen van maatschappelijke inzet. Uit zijn onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat voor senioren werkomstandigheden zoals een prettige werksfeer, duidelijke taakomschrijvingen en goede leiding van zeer groot belang zijn. Organisaties die oudere

vrijwilligers willen vinden en binden moeten daar rekening mee houden en op inspelen.

DATABANK EFFECTIEVE INTERVENTIES

Uit de ruim twintig methoden die deze verkenning heeft opgeleverd, zijn twee methoden geselecteerd voor een uitgebreide beschrijving, waarin alle beschikbare kennis over de effectiviteit van de methode is verzameld. In juni zullen deze methoden, samen met achttien methoden op andere thema's, in de voor iedereen toegankelijke databank Effectieve interventies worden gepubliceerd. Professionals krijgen op deze wijze meer zicht op welke methoden er in de sociale sector zijn en wat bekend is over de effectiviteit ervan. Zij kunnen zo beter gefundeerd een keuze maken welke methode in de situatie waarin zij moeten interveniëren het meest passend is.

MEER INFORMATIE

Meer informatie is te vinden op de website: www.movisie.nl/effectieveinterventies. Vanaf de website zijn ook het onderzoeksrapport *Zin in meedoen* en het verkennende rapport *Het stimuleren van maatschappelijke inzet van vitale senioren* kosteloos te downloaden.

LITERATUUR

- Fokkema, T., & Tilburg, T.G. van (2006). *Aanpak van eenzaamheid: Helpt het? Een vergelijkend effect- en procesevaluatieonderzoek naar interventies ter voorkoming en vermindering van eenzaamheid onder ouderen*. Den Haag: NIDI.
- Maat, J.W. van de & Zwet, R. van der (2009). *Verkenning. Het stimuleren van maatschappelijke inzet door vitale ouderen*. Utrecht: MOVISIE.

OVER DE AUTEUR

Jan Willem van de Maat is medewerker voor de afdeling Leefbaarheid en sociale samenhang van MOVISIE, het landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor maatschappelijke ontwikkeling.